

**Н.П. КОНДАКОВ. ИЗОБРАЖЕНИЯ РУССКОЙ
КНЯЖЕСКОЙ СЕМЬИ В МИНИАТЮРАХ XI ВЕКА.
СПБ. 1906, ст. 123+2+6 табл[иц]¹**

Праця ак[адеміка] Кондакова мусить бути, хоч з опізненням, обговорена в нашій часописи, – настільки важні питання в історії нашої культури вона ставить і пробує рішати. Як видко з змісту і навіть з титулу, полишеного на с. 1 (Изображения кн. Ярополка Изяславича в миниатюрах XI века), праця з початку мала тісніші завдання – оцінку і аналіз недавно опублікованих мініатюр Трійсько-Чивідальської псалтири². Але шан[ованого] автора зайняло в зв'язку з тим загальніше питання – про залежність староруських княжих уборів від візантійських взірців. Переглянувши в зв'язку з трійськими мініатюрами інші княжі портрети XI–XII в., автор з IV розділом (с. 53) переходить до питання про залежність княжих костюмів від візантійських взірців, і до кінця зістаєть ся при сій темі, щоб аж на кінці (с. 114) вернути ся до поставлених питань про походження трійських мініатюр, і тут уже не застановляючи ся над поставленим дуже цікавим питанням їх авторитетности, збуває кількома замітками справу їх походження, досить голословно повторяючи гадку, висловлену на початку, – що сі мініатюри були писані на Волини (де княжив Ярополк). Льокалізація в високій мірі интересна, і приходиться ся дуже і дуже жалувати, що автор, зайнявши ся загальним питанням, не вияснив ближше сього спеціального. Те, що він вказав на підперте своєї гадки про Волинь (крім апріорної правдоподібности, що коли Ярополк був князем

¹ Вперше опубліковано в: Записки НТШ, т. ХCV (Львів 1910), кн. 3, с. 196–198. 2-е видання: М.С. Грушевський, *Твори у 50 т.* /Редкол.: П.С. Сохань, І. Гирич та ін.; Голов. ред. П. Сохань, Львів 2012, т. 16: Серія “Рецензії та огляди (1905–1913)”. Упор. М. Капраль, А. Фелонюк, с. 63–64. – Д.Г.

² Див. про них мою статтю в “Записках [НТШ]”, т. XLIX [(Львів 1902) кн. V, Наукова хроніка, с. 7–11. Також: М. Грушевський, *Київські мініатюри при Трійській псалтирі*. [Рец. на:] *Der Psalter Erzbischof Egberts von Trier – Codex Gertrudianus in Cividale – historisch-kritische Untersuchung von H.V. Sauerland, kunsthgeschichtliche Untersuchung von A. Haseloff (Festschrift der Gesellschaft für nützliche Forschungen zu Trier zur Feier ihres hundertjährigen Bestehens herausgegeben am 10 April 1901).* – *Trip.* 1901, m. I–II, cm. 4+215+62 таблиці, 4°; Гр[аф] Алексей Бобринский – *Киевские миниатюры XI века и портрет князя Ярополка Изяславича в псалтыре Егберта архиепископа трирского (Записки имп[ераторского] археологического общества, новая серия, [1901], т. XII, I–II, с. 351–371; Wl. Abraham. – Sauerland H.V. und A. Haseloff. Der Psalter Erzbischof Egberts von Trier (Kwartalnik Historyczny, 1902, I, с. 90–101, М.С. Грушевський, *Твори у 50 т.* /Редкол.: П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич та ін.; Голов. ред. П. Сохань, Львів 2005, т. 7: Серія “Історичні студії та розвідки (1900–1906)”, с. 495–504].*

волинським, то й мінятюри писані на Волини), не рішає сього питання: автор вказує на відміни трірських мінятюр від мінятюр Святославого “Ізборника”, але се ще не рішучий доказ; натякає на західні впливи в мінятюрах; на с. 10 висловляється загалнійше, що мінятюри “в Луцке или Володимире Волинском или вообще в пределах Польши и Галича” (не зовсім ясно).

Залишивши спеціальне питання про трірські мінятюри, шан[овний] автор не міг вповні вияснити й складного, тяжкого питання, зачепленого ним принагідно – про залежність княжих убрань від візантійських взірців. Автор при всій своїй єдиній в своїм роді ерудиції в візантійській культурі був очевидно пригнетений масою хаотичного й нерозробленого матеріалу візантійських церемоніальних уборів, котрий належало проаналізувати і прояснити відповідно, щоб могли з нього витягнути певні вказівки для історії староруського княжого костюму. Більшу частину сього розділу, що займає всю решту книги, автор присвятив, власне, історії візантійських уборів, чи мундирів, по теперішньому кажучи, і з порівняння з ними уборів княжих доходить до виводу, що княже убранне більше-менше відповідає уборови візантійського деспота, а убранне княгині – уборови зости, або патриціанки в льороні. Не вважаючи одначе на ряд цінних помічень і анальоїг, вказаних при тім автором, насуваєть ся ряд сумнівів щодо зроблених виводів:

По-перше, на скільки докладно убори Ярополка і його княгині відповідають уборам інших князів на пункті свого візантійського типу і спеціально тої деспотської чи патриціанської ранги?

По-друге, на скільки можна покладати ся на те, що сі Ярополкові мінятюри відповідають реальному виглядові уборів його і його жінки, а не копіюють якісь візантійські малярські шабльони?

З огляду, що костюми княжі, як ми бачимо їх на мінятюрі “Ізборника” або софійської фрески, дають тільки досить далекі анальоїг з візантійським костюмом деспота або патриціанки, то виникає питання, чи дійсно була тут повна і свідома імітація візантійського костюма, чи були тільки запозичувані елементи його, які мішали ся з елементами східними (безпосередні східні впливи в княжій костюмі автор сам вказує нераз), варязько-німецькими і свійськими?

Ще одна замітка. Ш[анований] автор протиставляє гідність велико-княжу і просто-княжу і хоче потягнути різницю між убором великокняжим і княжим, вінчаннем на князя і на великого князя. В дійсности в XI в. не можна робити такої різниці; технічного терміна великокняжого не було, а Ярополк і претенсій на нього мати не міг.